

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**про дисертацію Колтунович Тетяни Анатоліївни
«Психологічні умови корекції професійного вигорання вихователів
дитячих начальних закладів», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

Підстави звернення до наукового аналізу феномену професійного вигорання вихователів дошкільних освітніх закладів у нинішньому суспільстві мають під собою смислове підґрунтя. Вихователь взаємодіє з дошкільнятами, вікові психологічні й епістемологічні виміри особистості яких визначаються імпульсивністю, вбудованістю їх «Я» в перцепції, несвідомим наслідуванням, емоційністю, легкою навіюваністю. Діти потребують участі в їх особистій еволюції, опіки, відсутності депривації їх фізичних і психічних потреб, здатності класти межі, границі їх імпульсивній поведінці. Ці та численні інші психічні властивості дітей дошкільного віку визначають нагальну потребу суспільства в успішній культурі виховання, послугах професійних педагогів, здатних компетентно тримати під контролем складний процес виховання підростаючого покоління, вміти класти межі поведінці дитини. Вихователі роблять великі інвестиції в те, ким стає особистість дитини, у процес її росту і це є переднім рубежем її розвитку й змін у дошкільному віці.

Нині ведеться модернізація змісту дошкільної освіти в Україні та гуманізація її цілей і завдань. Цими змінами підвищуються вимоги до професіоналізму педагогів дошкільних освітніх установ. Вихователь у нових умовах демократії відповідальний за створення модерного освітнього середовища, в якому кожна дитина в змозі розкрити власний творчий потенціал. Ефективність організації такого розвивального простору буде залежати від особистості педагога дошкільної ланки освіти, від його здатності бути суб'єктом свого пізнавального й особистісного розвитку.

Проблема корекції професійного вигорання вихователів дитячих навчальних установ є сучасною, надскладною психологічною проблемою,

позаяк, незважаючи на окрему увагу до неї, появу нових підходів до її вирішення, вона залишається не достатньо розробленою та вивченою особливо в дошкільній ланці освіти. Ведуться наукові дискусії щодо визначення поняття, сутності, критеріїв професійного вигорання, компонентів його внутрішньої структури та способів розвитку. На цьому фоні конфігурація наукових досліджень до розкриття психологічного змісту феномену професійного вигорання вихователів має фундаментальне значення. Через те робота, що рецензується, самою своєю суттю є однією з нечисленних у вітчизняній психології, присвячених вивченню психологічних умов корекції професійного вигорання у вихователів дитячих навчальних закладів.

Авторка конкретизує об'єкт (професійне вигорання вихователів ДНЗ), предмет (психологічні умови корекції професійного вигорання у вихователів дошкільних навчальних закладів) і мету дослідження (теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити психологічні умови ефективної корекції професійного вигорання у вихователів ДНЗ та апробувати відповідно розроблену психокорекційну програму), які віддзеркалюють логіку теоретичного та експериментального розділів дисертаційного дослідження. Методологічні засади відповідають його предметному спрямуванню.

Теоретична частина роботи свідчить про ґрунтовність наукового пошуку Колтунович Т. А. Нею опрацьовано та структуровано – згідно з логікою дисертаційного дослідження – значний обсяг вітчизняної та зарубіжної літератури, зокрема, осмислення поняття професійного вигорання. Запропоноване автором розуміння сутності феномену професійного вигорання покликане доповнити наукове трактування цього концепту. Відтак, «професійне вигорання» авторкою визначається як «стан, який характеризується поступовою втратою суб'єктом життєвого тону під впливом пролонгованого стресу у професійній діяльності, що виявляється у симптомах хронічної втом, загальному виснаженні, деперсоналізації, редукції професійних досягнень» [с. 38]. В історії становлення концепції вигорання

дисертанткою виокремлено чотири етапи: описовий, наукового осмислення, аналітико-експериментальний та сучасний.

З-поміж існуючих моделей «вигорання» найбільшої уваги в дисертації надається трифакторній концепції (С. Маслач, С. Джексон), «у якій вигорання розглядається як поєднання емоційного виснаження, деперсоналізації і редукації персональних досягнень, що є результатом невідповідності між особистістю та роботою» [с.37].

У роботі авторки реалізовується спроба цілісного підходу до вивчення симптомів професійного вигорання за локусом прояву, серед яких виокремлено: соматичні, афективні, когнітивні, мотиваційні, поведінкові. Дисертантка систематизує чинники формування та розвитку професійного вигорання: об'єктивні (соціально-економічні, організаційно-управлінські, специфічно-професійні, соціально-психологічні) й особистісні (фізіологічні, психологічні, екзистенційні).

Заслуга автора полягає в розробці базової схеми психологічних критеріїв професійного вигорання у вихователів дитячих (дошкільних) навчальних закладів, яка наочно демонструє його полімодальну системну складність. Ця схема отримала емпіричне підтвердження, узгоджується з окресленим психологічним комплексом емпіричних даних і задає параметри, якими можна вправно оперувати в теорії й на практиці.

Позитивним аспектом роботи Т. А. Колтунович є обґрунтованість та достовірність отриманих результатів засобами застосування методів теоретичного дослідження, до яких має належність аналіз наукових розробок проблематики професійного вигорання та його корекції (з метою створення теоретико-понятійного апарату та концептуальних засад дослідження), запровадження широкого спектру методів емпіричного дослідження й статистичних технік.

Застосування цих методів є результатом науково-пошукової роботи дисертантки і таким, що релевантне логіці застосування психодіагностичних

методів та методів статистичної обробки результатів й використаного методичного інструментарію.

Отримані та опрацьовані в процесі дослідження емпіричні результати уможливили у цілому масиві даних опитаних здійснити експериментальну перевірку дієвості базової схеми психологічних критеріїв професійного вигорання у вихователів дитячих (дошкільних) навчальних закладів.

За вагомий науковий доробок автора править обґрунтування психологічних умов корекції професійного вигорання у вихователів дитячих навчальних закладів, опрацювання структурно-функціональної моделі й програми корекції професійного вигорання вихователів ДНЗ. Варто відзначити послідовність та ясність викладу результатів дослідження, логічну стрункність і зв'язність тексту, його цілісність і завершеність.

Разом з тим робота хибує на ряд огріхів. Зауваження можна узагальнити таким чином:

1. Серед полярних виявів психологічних критеріїв професійного вигорання у вихователів дошкільних закладів не зазначено переживання полярних емоції, що мали бути би базовими під оглядом самоактуалізації і вигорання фахових особистостей.
2. В емпіричному дослідженні запроваджувалася авторська анкета «Особливості професійного вигорання вихователя». Заразом у роботі відсутні дані про стандартизацію цієї методики.
3. У визначенні психологічних умов корекції професійного вигорання вихователів, на нашу думку, варто було би надавати дещо інакшого пріоритету послідовності цих умов. Першочерговими мали би бути «розвиток рефлексивних умінь», а також «гармонізація самоствавлення та самооцінки». Адже вихователь усвідомлює й розуміє версію реальності вихованців не завжди такою, якою вона є об'єктивно, а яким він є сам. Фахова особистість конструює смисл професійного вигорання чи актуалізації в залежності від того, як вона розв'язує свої власні протиріччя, внутрішні полярності всередині

себе, що з'являються у нерозривному зв'язку з неминучими фаховими драмами в дитячих інституціях.

Ці зауваження, однак, є дискусійними і не знижують загальної позитивної вартості сумлінно виконаної роботи. Робота, що рецензується, містить у собі багатий емпіричний матеріал, обґрунтовує цілий ряд нових висновків і положень, має перспективу подальшого дослідження, її результати доцільно використовувати в теорії і практиці дошкільної освіти. Результати дослідження знайшли адекватне відображення у значній кількості публікацій автора. Автореферат відповідає основним положенням дисертаційного дослідження.

Подана робота, таким чином, відповідає всім вимогам, що ставляться ВАК України до написання кандидатських дисертацій, а її автор Т. А. Колтунович заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія».

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної та соціальної психології
Східноєвропейського національного університету
ім. Лесі Українки

З.Ю.Крижановська

